

‘Ik verwacht de eerste
ultraorthodoxe vrouwelijke
rabbijn op korte termijn’

Gepassioneerde trouble maker

Activiste Anat Hoffman was in Amsterdam. Met het NIW sprak ze over Joodse profeten, lessen van de Sjoa, de scheuring binnen de ultraorthodoxe gemeenschap en een Israëliëse *love boat*.

TEKST ACHSA VISSSEL FOTOGRAFIE CLAUDIA KAMERGORODSKI

Ik vrees dat ik me iets té strijdbaar heb opgesteld gisteravond,” vertelt Anat Hoffman, de dag na de David Lilienthal-lezing op 14 juni, georganiseerd door het Levisson Instituut voor progressief-Joodse opleidingen en de Liberaal Joodse Gemeente Amsterdam. Ze is in Nederland om voor de LJG in Amsterdam, Den Haag en Utrecht te spreken. „Zo’n vechter ben ik niet. Hoe zou ik anders met zoveel orthodoxe Joden kunnen samenwerken?”

Hoffman, voorvechtster voor gelijke burger- en mensenrechten en erkenning van het liberale jodendom in Israël, is het enige liberaal-Joodse bestuurslid (en de voorzitter) van Women of the Wall (WoW). De groep streeft onder meer naar juridische vrijheid voor vrouwen om bij de Kotel, de Westelijke Tempelmuur in Jeruzalem, uit de Tora te lezen. De maandelijkse bijeenkomsten die de groep tijdens *rosj chodesj* (nieuwe maan) bij de Kotel houdt, druisen niet in tegen de halacha en zijn na veel strijd legaal verklaard door het Jerusalem District Court. Toch ondervinden de vrouwen grote tegenwerking van de autoriteiten bij de westmuur. In 2013 werd Hoffman gearresteerd vanwege het dragen van een *talliet* (gebedskleed) en verbleef ze zelfs een nacht in een politiecel.

Het leeuwendeel van haar tijd gaat echter niet naar WoW, maar naar een andere organisatie: het Israel Religious Action Center (IRAC), waar ze directeur van is. Het IRAC streeft naar een maatschappij met vrijheid van religie, tolerantie, pluralisme en sociale rechtvaardigheid.

Bezeq op de knieën

Haar kracht als activiste ontdekte Hoffman na een verblijf in de VS, waar ze een bachelor psychologie haalde aan de UCLA (University

of California, Los Angeles). Toen na terugkeer in Israël bleek dat ze van telefoonmaatschappij Bezeq geen gespecificeerde rekening kon krijgen – heel gebruikelijk in de Verenigde Staten – kwam ze in actie. Door strakke vasthoudendheid en een intelligent plan kreeg ze het machtige Bezeq op de knieën. De baas van het bedrijf trad af, Hoffman kreeg en passant een baan aangeboden en vandaag de dag krijgt iedereen in Israël een gespecificeerde telefoonrekening. „Ik ontdekte waar ik goed in was: *I can make trouble*.”

Etnocentrisme of pluralisme?

Hoffman is een begenadigd spreker, vol humor. Vijf kwartier lang hing het publiek aan haar lippen terwijl ze vertelde over haar strijdpunten, zoals de erkenning van een in Israël gesloten liberaal-Joods huwelijk. De ultraorthodoxe gevestigde orde, die sinds de laatste verkiezingen veel macht heeft gekregen, komt er niet goed vanaf. Haar tip: stuur e-mails, of zelfs een handgeschreven brief naar de Knesset en laat horen hoe je erover denkt.

„Ik wilde dat het publiek zich vrij zou voelen om Israël te bekritisieren tijdens mijn lezingen in Nederland. Bepaalde machten daar houden de Joden in de diaspora het liefst stil. Maar zo zie ik jullie niet. Laat je stem horen, denk mee. De wereld heeft ons één kans gegeven op een soevereine Joodse staat. Mislukt die, dan zijn we als Joden allemaal verloren. We hebben het beter gedaan dan iedere andere staat van 67 jaar: cultureel, economisch, enzovoort.” Maar volgens Hoffman is het land, sinds twee orthodoxe partijen na de laatste verkiezingen veel macht hebben gekregen, nu beland bij de belangrijkste dialoog van dit moment. „Wat zijn de Joodse waarden? Etnocentrisme en Joods suprema-

tisme? Of tolerantie, pluralisme en sociale rechtvaardigheid?”

Dat Hoffman voor het laatste kiest is duidelijk. „Ik laat me graag inspireren door profeten als Amos, Jesaja en Jeremia. Volgens hen neem je een maatschappij de maat door te kijken hoe ze ‘de wees, de vreemdeling en de weduwe’ behandelen. In het totaal van de Joodse teksten wordt maar drie keer genoemd dat je je aan de sjabbat moet houden, maar wel 36 keer dat je de vreemdeling moet liefhebben.” Ze wijst op het eerste hoofdstuk van Jesaja, waarin staat dat een ritueel weinig betekenis heeft als je het uitvoert ‘zonder een rechtvaardige te zijn’.

Les van de Sjoa

In dezelfde sfeer vindt Hoffman het belangrijk te onderzoeken wat de les van de Sjoa is. „Een Joodse Israëliëer heeft elke dag wel een Sjoa-moment. In de rij voor eten, als je een berg schoenen ziet, of plukken haar op de grond bij de kapper. Die Sjoa-aanwezigheid stuurt ons in het leven. Wat mij betreft is de les dat we iets van de nood in de wereld op ons moeten nemen. Niet onverschillig zijn, maar helpen. Miljoenen Afrikanen bijstaan lukt niet, maar we kunnen een quotum bepalen waarvoor dat wel kan. Vergeet niet dat we in Israël letterlijk op loopafstand van Afrika leven: ik heb de schoenen van een achtjarig kind in mijn bezit, waarop het van Khartoem (Soedan) naar Tel Aviv is komen lopen. Zo groot is hun nood.”

Samen met veel Israëliërs wenst Hoffman dat in Israël het burgerlijk huwelijk de legale weg wordt om te trouwen en het religieuze een optie daarnaast. Op dit moment is er alleen een religieus huwelijk mogelijk. „Vooraf echtscheidingen zouden via de burgerlijke wet moeten lopen. Een derde van onze popu-

latie, 29 tot 42 procent, maakt een scheiding door. Burgerlijk scheiden lost het probleem van de *mesorevet get* op, de vrouw die van haar man geen toestemming tot echtscheiding krijgt. Door zo'n weigering kan ze geen nieuw huwelijk aangaan, een eventueel kind van een nieuwe partner wordt een *mamzer* (bastaard), wat veel problemen oplevert.

De meeste Israëli's staan achter een scheiding van kerk en staat en toch komt het er niet van. Daar zitten machtige lobby's achter. Denk maar aan Amerika, waar de wetten rond wapengebruik niet worden veranderd terwijl 95 procent van de burgers dat wel wil." De religieuze gevestigde orde, waar ze op doelt, houdt volgens Hoffman via de politiek een stevige greep op dit soort zaken. „Ze kunnen met iedere partij samenwerken. Ideologische standpunten zijn nooit een struikelblok.”

Scheuring

Toch denkt Hoffman dat er een grote verandering gaande is binnen de orthodoxe gemeenschap. Ultraorthodoxe jongens hoeven op school het vaste curriculum niet te volgen en studeren alleen religieuze onderwerpen. Meisjes volgen de gewone lessen wel. Het gevolg is dat ultraorthodoxe vrouwen veel wereldser zijn dan mannen. „De inhaalslag waarmee ze bezig zijn leidt tot een enorme scheuring. Vrouwen betalen de rekeningen, regelen de hypotheek, hebben een goede baan. Ze zijn niet meer te stoppen. De rabbijnen proberen ze met extreme maatregelen tegen te houden." Vrouwen dwingen achter in de bus te gaan zitten lukt trouwens niet meer sinds IRAC buschauffeurs en -maatschappijen die dat toestonden aangeklaagd heeft en ze flinke boetes hebben gekregen. „Bij IRAC worden we aan de lopende band gebeld door orthodoxe vrouwen. 'Red ons van onze rabbijnen,' zeggen ze. Vergis je niet, ze zijn zeer toegewijd aan het orthodoxe jodendom, maar ze willen niet gehoorzamen aan irrationele eisen.”

Hoffman ziet al grote veranderingen. „De moeder van een van de drie jongens die vorige zomer zijn vermoord, heeft Kaddiesj voor haar zoon gezegd in een gemengde groep van duizenden mensen. Niemand zei er iets van. Onlangs zijn vier orthodoxe vrouwen geïnstalleerd als rabbijn. Ze worden *rabba* genoemd, maar het is hetzelfde. Tijdens een bijeenkomst van Chabad heeft een meisje de *megilat Ester* [boekrol met het bijbelboek Ester, red.] voorgelezen. Misschien klinkt

het niet zo, maar dit zijn revoluties. En ik verwacht de eerste ultraorthodoxe vrouwelijk rabbijn op korte termijn.”

Geen nieuwe Maimonides

Vanwege de recente problemen met ultraorthodoxe mannen die tijdens vliegvlagen niet naast een vrouw willen zitten, zocht IRAC de rechten van vliegtuigpassagiers uit. „Niemand kan van je eisen de plaats op te geven die de luchtvaartmaatschappij je heeft toegewezen. Een boarding pass geldt als een contract dat je met die maatschappij hebt afgesloten. Houdt iemand, bijvoorbeeld zo'n ultraorthodoxe man, zich niet aan dat contract door de hem toegewezen plaats af te wijzen, dan verliest hij zijn ticket. Ik dwing die mannen absoluut niet om naast een vrouw te zitten. Ze kunnen bij het inchecken zorgen voor een plaats naast een man, of desnoods voor extra zitplaatsen betalen. Maar zomaar niet naast een vrouw willen zitten... Stel je voor dat je dat tegen een zwart persoon zou zeggen? Volkomen onacceptabel.”

IRAC is in contact met een groep van vijftig voormalig ultraorthodoxe jonge mannen

‘We worden aan de lopende band gebeld door orthodoxe vrouwen. “Red ons van onze rabbijnen,” zeggen ze’

die de staat een proces aandoen. Doordat ze geen reguliere opleiding hebben gekregen kunnen ze geen baan vinden. „Ze zijn briljant en kunnen kennis opnemen met een fenomenale snelheid. Maar ze spreken geen Engels, kunnen geen computer bedienen, kennen de basale rekenvaardigheden niet.” De aanklacht is dat de staat ze een opleiding heeft ontzegd en ze daardoor geen deel van de maatschappij kunnen zijn. Dat ontbreken van een reguliere opleiding heeft ook economische gevolgen: de werkende Israëli's onderhouden hen via de belastingen.

Hoffman: „In een debat met een orthodoxe rabbijn wees ik hem erop dat Maimonides fulltime dokter was en Jochanan schoenmaker. Al onze grote wijzen hadden *an ad in the yellow pages*. Maar tienduizenden jesjievestudenten hebben geen nieuwe Maimonides voortgebracht. Onze genieën zijn juist seculier: Amos Oz, David Grossmann bijvoorbeeld. Of onderzoekers op het gebied van de farmacologie en de IT.”

Love boat

Iemand die haar sterk inspireert is de Arabisch-Israëliëse Ayman Odeh, de leider van de partij Ra'am (de Verenigde Arabische Lijst). „Luister zijn eerste speech in de Knesset maar eens terug. Hij noemt alle redenen op waarom hij ons – de Joodse Israëli's – moet haten. Maar steeds concludeert hij dat hij dat niet zal doen.” Ooit stond Hoffman zelf op nummer 18 van de kieslijst van de sociaal-democratische partij Meretz, maar omdat de partij slechts twaalf zetels kreeg haalde ze de Knesset niet. Met haar huidige activisme zegt ze meer te bereiken. „Ik kan me tot Likod wenden, tot de Reform-beweging, tot mensen en groeperingen uit alle richtingen. Ik vertegenwoordig 26 verschillende groeperingen in Israël: Druzen, bedoeïenen, zigeuners, Israëliëse Arabieren, noem het allemaal maar op. Dit past me beter.”

Vorig jaar haalde Hoffman het nieuws met plannen voor een *love boat*, waarmee ze twaalf kilometer buiten Israëls territoriale wateren wil varen om huwelijken te sluiten zonder inmenging van de Israëliëse wetgevers. Een serieus plan? Hoffman, grinnikend: „Jazeker. Twee keer per week met de boot de zee op, trouwen en terugvaren. Tot er een betere oplossing is, kan het zo.” ■